



Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2025]

Ferda ATLI

<https://orcid.org/0000-0003-2364-1356>

Doç. Dr.

ferda.atli@inonu.edu.tr

İnönü Üniversitesi

<https://ror.org/04asck240>

Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Annemin Yüzü ve Annem Gibi Kadınlar Hikâyelerinde Geçmiş Zaman, Anne ve Hatıra

*Past Time, Mother and Memoir in the Stories of Annemin
Yüzü and Annem Gibi Kadınlar*

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 22.01.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 03.03.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 20.03.2025

Atıf | *Citation*

Atlı, F. (2024). Annemin Yüzü ve Annem Gibi Kadınlar Hikâyelerinde Geçmiş Zaman, Anne ve Hatıra. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(1), 232-246. <https://doi.org/10.34083/akaded.1624839>

Atlı, F. (2024). Past Time, Mother and Memoir in the Stories of Annemin Yüzü and Annem Gibi Kadınlar. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(1), 232-246. <https://doi.org/10.34083/akaded.1624839>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval.</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Ferda ATLI | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)



Öz

Cumhuriyet Dönemi Türk hikâyeciliğinde önemli bir yere sahip olan Necati Cumalı, eserlerini oluştururken geçmiş zamanda yaşanmış olaylardan, anılardan ve kişilerden fazlasıyla malzeme bulmuş bir sanatçıdır. Florina'dan İzmir'e göç eden bir ailenin evladı oluşu, mübadele döneminde yaşanan zorluklar ve çekilen özelemler, yabancı bir mekâna -İzmir'e- alışmakla ilgili problemler Cumalı'nın hemen her edebî türden kaleme aldığı eserine sirayet etmiştir. Cumalı'nın kişiliğini ve eserlerini etkileyen ana karakterlerden biri şüphesiz ki kendisinden hayranlıkla bahsettiği annesi Fitnat Hanım'dır. Yazarın "çalışkan ve zeki" sıfatlarıyla andığı Fitnat Hanım, özellikle *Kente İnen Kaplanlar* hikâye kitabında bulunan *Annemin Yüzü* ve *Annem Gibi Kadınlar* hikâyelerinde gerçek ile kurgu iç içe geçirilerek anlatılmıştır. Ortaokul çağındaki ismi verilmeyen bir çocuk kahramanın anlatımıyla okuyucuya sunulan bu iki hikâyede anne karakterinin gençliğinden ölümüne kadar olan hayatı oğlunun bakış açısıyla verilmiştir. Annesi ile arasında hayranlıkla karışık güçlü bir sevgi bağı olan çocuk, geçmiş yâd ederken hüznü duymaktadır. Bu çalışkan kadın bütün ömrü süresince ailesinin birliği ve çocuklarının iyi şartlarda yetişmesi için emek veren halkın içinden gelen bir kadındır. Çocuğun zihnine kazınmış olan anne imgesi, annesinden uzak kaldığı zamanlarda da onu yalnız bırakmamakta, annesiyle benzer kıyafetler giyen her kadını annesi zannederek özlem gidermektedir.

Çalışmanın amacı psikanalitik edebiyat kuramı çerçevesinde Necati Cumalı'nın *Annemin Yüzü* ve *Annem Gibi Kadınlar* hikâyelerinden yola çıkarak yazarın annesi Fitnat Hanım'ın bu hikâyelerdeki izini sürmektir.

Anahtar Kelimeler: Türk hikâyesi, Necati Cumalı, Annemin Yüzü, Annem Gibi Kadınlar, psikanalitik edebiyat kuramı, hatıra, anne.

Abstract

*Necati Cumalı is an artist who has an important place in Turkish storytelling during the Republic Period. While creating his works, he found plenty of material from past events, memories, and people. Being the child of a family who migrated from Florina to Izmir, the difficulties and longings experienced during the population exchange period, the problems related to getting used to a foreign place -Izmir- permeated Cumalı's works in almost every literary genre, and these memoirs constituted the main subjects of the author. One of the main characters who influenced Cumalı's personality and works is undoubtedly his mother, Ms. Fitnat, whom he spoke of with admiration. Ms. Fitnat, whom the author referred to as "hardworking and intelligent", is described in a way intertwining reality and fiction, especially in the stories *Annemin Yüzü* and *Annem Gibi Kadınlar*, which are included in the storybook *Kente İnen Kaplanlar*. In these two stories, which are presented to the reader through the narration of an unnamed child protagonist of middle school age, the life of the mother character from her youth until her death is given from the perspective of her son. The child, who has a strong bond of love mixed with admiration with his mother, feels sad when remembering the past. This hardworking woman, who comes from the people, works throughout her life to ensure the unity of her family and the good conditions for her children. The mother image engraved in the child's mind does not leave him alone even when he is away from his mother, and he satisfies his longing by assuming every woman wearing similar clothes to his mother to be his mother.*

The aim of the study is to trace the author's mother, Ms. Fitnat, in the stories of Necati Cumalı's Annemin Yüzü and Annem Gibi Kadınlar within the framework of psychoanalytic literary theory.

Keywords: Turkish story, Necati Cumalı, Annemin Yüzü, Annem Gibi Kadınlar, psychoanalytic literary theory, memoir, mother.

Giriş

İnsanın benliğini fark edişinde geçmiş yaşanmışlıklarının rolü oldukça büyüktür. Hatıralar, bireyin kişiliğini inşa ederken hayaller ve umutlar geleceğini şekillendirmektedir. Geçmiş, şimdi ve gelecek üzerine oluşan duygular, hatıralar ve hayaller üzerine kurulmuş olan edebiyat sanatı da malzemesini sanatçının zihninden ve duygularından alır. Sanatçı hatıraları ve hayalleriyle yoğurduğu yeni bir dünyayı sanat kuralları çerçevesinde ortaya koyar.

Geçmiş zaman ve geçmiş zamanın bireyin hayatında bıraktığı izler kişinin zihninde canlanmaktadır. Bu sebeple hatırlamak, hatıra ve hayat kavramları sıklıkla yan yana kullanılmaktadır. Bu kullanımın en dikkat çekici örneği Platon tarafından ortaya konmuş olan anamnesis kavramıdır. Platon, dünyaya gelmeden önce ruhların birçok bilgiye vakıf olduğunu ve dünyaya gelirken bu bilgilerin unutulduğunu, yaşam içerisinde bilgilerin tekrar hatırlandığını söylemektedir (2008, s. 90-91). Platon'a göre yaşam bir hatırlamadan, geçmiş bilgilerin hatırlanmasından ibarettir. Hatırlama eylemini kişinin kendisine yöneltmesiyle birlikte hatıralar gün yüzüne çıkmakta, kendi geçmişini hatırlayan birey aslında yaşamöyküsünü kurmaktadır. İnsanı anlamlandırmada hatıralara oldukça önem veren Adler'e göre bireyin psikolojisinin dışavurumunda anılar büyük rol oynamaktadır. Anılar akla gelirken rastgele bir seçimden ziyade farkına varılmayan psikolojik bir süreç işlemektedir. Birey hatırladığı anılar aracılığıyla kendisine ait bir hikâye oluşturmaktadır: "...anılar bir kişinin 'yaşamöyküsü'nü oluşturur; kendi kendisini uyarmak ya da teselli etmek, belirlediği amaca giden yoldan ayrılmamak, geçmişte kalmış deneyimlerden yararlanıp sınanmış bir davranış biçimiyle geleceğin karşısına çıkabilmek için, insanın kendi kendisine anlattığı bir öyküdür bu." (Adler, 2009, s. 77). Çocukluk ve daha önceki dönemlerde biriktirilen hatıralar, zihinde işlenecek ve "nöronal bir sözlük" oluşturacaktır: "Çocuk beyninin iç içe geçmiş çeşitli organizasyon düzeylerinin katkıda bulunduğu bir nöronal sözlük oluşur... Çocuk böylelikle kendi kişisel yaşam öyküsünün ana hatlarını ve buna karışan yakın veya uzak çevresinin toplumsal ve kültürel öyküsünü beyninde tümleştirecektir." (Changeux, Ricoeur, 2009, s. 111). Bireyin yaşamöyküsünün oluşmasında hatıralar çok önemli bir rol oynayacak, kişi kimliğini inşa ederken hatıralardan ona kalmış olan duygu ve düşünce izleriyle dış ve iç dünyasını şekillendirecektir: "Birey kendisi hakkındaki 'anlatı'sında bu anı izlerini kullanacak, karşılaştıracak değerlendirecek, gerçeklik karşısında sınavacak, böylece dış dünya ve kendisi hakkında 'bilgi' inşa edecektir. Her durumda bir yeniden inşa (reconstruction) söz konusudur." (Changeux, Ricoeur, 2009, s. 111-113). Geçmiş hatıralar aynı zamanda kişiye kendi benliğini ve köklerini hatırlatması bakımından kıymetlidir: "Bellek ve bellek

anlatıları yabancılaşmaya, şeyleşmeye karşı bir ‘sağaltma’ olarak görülüyor.” (Sarlo, 2022, s. 34). Bu yeniden inşa etme süreci sanatçının eserlerindeki kahramanları yaratması ile benzer özellikler göstermekte, kişi hatırladığı olayların kendisinde bıraktığı duygusal perspektife göre hayatı algılamaktadır. Bu sebeple hatıraların kişiye görelilik özelliği taşıdığı unutulmamalıdır: “Yaşanmış deneyimden kaynağını alan bellek son derece özeldir: Tanık olduğumuz olgulara, tanıdığı hatta aktörü olduğumuz olaylara ve bunların ruhumuza kazıdığı izlenimlere bağlıdır. Nitelikseldir, tekildir; karşılaştırmaları, bağlamaştırmaları, genellemeleri pek dert etmez. Bellek sahibinin kanıtı ihtiyacı yoktur.” (Traverso, 2023, s. 20). Kanıtı ihtiyaç duyulmadan hatırlanan hatıralar, zihinde yeni ve öznel bir dünyanın şekillenmesine imkân tanır.

Geçmiş olayların şimdiyi şekillendirmesi bu yeniden inşa sürecinin bir parçası olarak okunabilmektedir. Şimdiki zamana taşınan bu hatıralar etkileyici olaylardan oluşmaktadır: “Bellek sadece ‘alışılmışın dışındaki, ilgi çekici ya da korkunç olayları’ ayıklayıp dışa vurur...” (Sarlo, 2022, s. 31). Hatıra, istemsiz biçimde hatırlanmaktadır ve geçmişini şimdiki zamana taşımaktadır:

“İnsanın kendi kendine hatırlamama kararı vermesi, bir kokuyu duymama kararı vermesine benzer. Anılar tıpkı kokular gibi istenmese de aniden hücum eder. Nereden geldikleri bilinmeden uzaklaştırılmaları mümkün değildir; tam tersine insanı peşlerine düşürüp daha çok hatırlamaya zorlarlar, çünkü ilk andaki izlenim hiçbir zaman tam değildir. Anılar ısrarcıdır, çünkü bir noktada egemendirler ve (her anlamda) kontrol dışındırlar. Başka bir deyişle, geçmiş kendiliğinden bugün olur. ...Demek ki hatırlamak için tek uygun zaman, yani anıların sahip çıktığı, anılara özgü zaman şimdiki zamandır.” (Sarlo, 2022, s. 9-10).

Hatırayı anlatabilmek yahut yazabilmek için geçmiş zamanın şimdiye taşınması önemlidir. Edebî türler arasında hatıraların oluşturduğu günlükler, hatıra kitapları, mektuplar, gezi yazıları, biyografiler ve otobiyografiler dikkat çekmektedir. Fakat sadece sanatçının yaşadığı hatıraları yazdığı metinlerde değil kurguladığı eserlerde de hatıralar bazen kılık değiştirerek bazen hiç değiştirilmeden kullanılmaktadır. Özellikle “anne” için yazılmış olan hatıra metinleri Türk edebiyatında da yerini almıştır. Bu hatıralar bazen şiir bazen nesir formunda okuyucuyla buluşmuştur. Bu hatıraların en dikkat çekicilerinden biri Abdülhak Hamid Tarhan’ın *Validem* şiiridir (Tarhan, 2013, s. 309). Cengiz Dağcı ise *Anneme Mektuplar* metninde annesi ile olan derin bağını mektuplar ve hatıralar aracılığıyla okuyucuyla buluşturmuştur (Dağcı, 2006). Özellikle erkek sanatçıların anne ile bağını konu alan bu metinler sevgi ve özlem dolu satırları ihtiva etmektedir.

Türk edebiyatında şiirin yanı sıra roman, tiyatro ve hikâyeleriyle tanınan Necati Cumalı, eserlerinin kurgusunda zaman zaman hatırlardan da istifade eder: “Necati Cumalı’nın gerçek hayatta tanıdığı kişileri metne dâhil etmesi yine nesnel ve kurmaca gerçekliğin dirsek temasını sağlar.” (Evis, 2021, s. 66). Fakat Cumalı, bu hikâyelerinde hatıra olmadığını altını çizer. Cumalı, hatıralardan yararlanarak hikâyeler yazmıştır: “Hem gerçeği yansıtacak, hem de hikâyeleştirebileceksiniz. Hatıra değil benim yazdıklarım. Anlatılanlara hikâye tekniğine uygun bir biçim vermişimdir.” (Andaç, 2001, s. 8).

İnsanlarla iç içe olmayı seven Cumalı, yalnızlıktan kaçma yolu olarak geçmişi hatırlamayı tercih etmiş, geçmiş zamanı şimdiki zamana taşırken eserlerine de yaşanmışlıklarını aktarmıştır: “Cumalı, dışa dönük, hayata karışmayı seven bir insandır. Yaşamayı yazmak olarak gören, bu kutsal yalnızlığı seven Cumalı, mısralarında zaman zaman yalnızlık ve yalnızlıktan kaçma yolu olarak anılara sığınma konusuna da yer verir.” (Taş, 2011, s. 53). Cumalı’nın sığındığı hatıralardan en dikkat çekici olanlar annesi Fıtnat Hanım’la yaşanmış olanlardır. Karakterinin şekillenmesinde çok önemli bir payı olduğunu sıklıkla belirten Cumalı için annesi hem gerçek varlığıyla hem de yazarın zihninde bıraktığı imgesel haliyle ilham kaynağı olmuş, özellikle *Kente İnen Kaplanlar* kitabındaki *Annemin Yüzü ve Annem Gibi Kadınlar* hikâyelerindeki anne karakterleriyle Cumalı’nın zihninde yeniden hayat bulmuştur. Cumalı, bu iki hikâyede hatıralarından fazlaca yararlanmış, annesi Fıtnat Hanım’la olan güçlü bağını küçük bir çocuğun bakış açısından yansıtmıştır. Hatıralar anlatılırken Cumalı’nın annesine olan hayranlığı ve sevgisi üslubuna yansımış, hikâyelerdeki tasvirlerde gerek bedensel gerek ruhsal sıcak ayrıntılar yakalanmıştır.

Bu çalışmanın amacı Necati Cumalı’nın *Annemin Yüzü ve Annem Gibi Kadınlar* hikâyelerindeki anne karakteri ile Cumalı’nın annesi Fıtnat Hanım’ın benzerlikleri üzerinden psikanalitik kuram merkezli bir okuma gerçekleştirmek, hatıranın sanatçının zihni ve duyguları üzerindeki etkisine dikkat çekmektir.

1. Necati Cumalı’nın Annesi Fıtnat Hanım

Florina’dan İzmir’e göç etmiş bir ailenin çocuğu olan Necati Cumalı, hikâye ve romanlarında aile büyüklerinin hatıralarından faydalanmıştır. Feridun Andaç ile yapmış olduğu röportajda aile geçmişini şöyle anlatmaktadır: “Baba soyumun Anadolu’yla bir ilgisi yok. Rusya’nın güneyinden gelmişler, bir süre Kırım tarafında kalmışlar, sonra Romanya’nın kuzeyine geçmişler. Oradan 16. yy.’da Florina’ya inmişler, baba soyumun hikâyesi bu. Anne tarafım Konya’dan gitme. 16. yy’da padişah onlara toprak vermiş.” (Andaç, 2001, s. 7). Lozan Antlaşması imzalandıktan sonra 1924 yılında Rumlar ile Türkler arasında mübadele başlayınca Florina’dan İzmir’e göç etmek zorunda kalan dedesi İbrahim Efendi üç yıl sonra hayatını kaybetmiştir (Taş, 2001, s. 4). Florina’da dünyaya gelmiş olan Necati Cumalı, bu sırada çocukluk çağlarını sürmektedir. *Annemin Yüzü* hikâyesinde baba karakterinin çocuklarına anlattığı Makedonya anıları bu yaşanmışlıklar üzerinedir:

“Ateşler hep Makedonya’yı hatırlatırdı babama. Makedonya’da geçen çocukluk, gençlik yıllarını, sert geçen kışları, yüksek dağ sırtlarında yanan çoban ateşlerini, konuk kaldığı köy evlerindeki ocak başlarını, harman yerlerini anardı. Çocukluğunda babasıyla mısır harmanlarında geçirdiği geceleri anlatmaya başlardı bize.” (Cumalı, 1991, s. 130).

Göç anılarıyla geçen çocukluğun iki ana kahramanı baba ve annedir. Babası Mustafa Bey ve annesi Fıtnat Hanım, Cumalı’nın hayatına farklı dokunuşlarda bulunmuş, karakterleriyle yazarın hem varlığını hem de eserlerini şekillendirmede önemli roller üstlenmişlerdir. Yazar, annesini ve babasını şöyle tanıtmaktadır: “Büyükbabam, babamın müsbet ilimler okumasını çok istemiş. İstanbul Lisesi’ne göndermiş, yatılı... Babam

okumuş sonra... gitmemiş, canı istememiş. Babam şeydi, nasıl desem, babasına benzemezdi bir kere. Çapkın, kumarbaz, yakışıklı ve çok tatlı bir adamdı. Annemden çok şey almışımdır. Annem üstün zekâlı bir kadındı, çalışkandı..." (Taş, 2001, s. 325). Annesine karşı hayranlığını gizlemeyen Cumalı, bu iki farklı karakterin evlilik macerasını bir röportajda "Babam dayımı görmüş Manastır'da, 'bu böyleyse kızkardeşi kimbilir nasıldır?' demiş. Boylu poslu, yakışıklı erkek güzeli bir adam. İstemiş Allah'ın emriyle." (Andaç, 2001, s. 8) cümleleriyle aktarmaktadır.

Necati Cumalı'nın annesine olan düşkünlüğü anılarını anlattığı satırlardan okunabilmektedir. *Yeşil Bir At Sirtında* adlı günlüğünün ön sözünde Cumalı, annesine anlattığı bir rüyadan ve annesinin bu rüyaya getirdiği yorumdan bahseder. Cumalı, sadece duygusal olarak değil zihni anlamda da annesine itimat etmektedir. Kendisini yeşil bir at sırtında gördüğü rüyasını annesine anlatmış ve o da bu rüyayı her şeyin çok güzel olacağı şeklinde yorumlamıştır:

"Çok değişik rüyalar görürüm. Bir dönemler at tutkunuydum. Bir gece rüyamda yeşil bir at sırtında gördüm kendimi. Koşu yeri, hara gibi çayır çimen bir alanda atımı dötrnala sürüyor, bayram yerlerine benzer kalabalıklara girip çıkıyordum. Yeleleri rüzgârlı, kuyrukları kabarık, çıplak yeşil atlar koşuşuyorlardı sağımda solumda. Sevinç içinde uyandım. Annem sağdı henüz. Rüyalarımı her sabah anneme anlatırdım. Gördüğüm yeşil atları dinlerken mutlu oldu, gözleri ışıdı, yüzü güldü: 'Yeşil at murattır,' dedi, 'yürekten ne dilersen olacak, gönül zenginliğine erişeceksin!'" (Cumalı, 1990, s. 5).

Çocuklarını cesaretlendiren bu anne olumlu tutumuyla Cumalı'ya "ideal bir ego" (Freud, 1997, s. 94) sunarak onu güzel amaçlara yönlendirmiştir. Ayrıca Cumalı'nın bu tutumu Freud'un sanatın bir gündüz düşü olması (Freud, 2014) fikriyle örtüşmekte, her sabah anneye anlatılan bastırılmış arzular ve duygular yazarda ruhsal bir sağaltım yaratmıştır. Bu hâl yazarın sanat eserlerini yaratmada şüphesiz ki rol oynamıştır.

Cumalı, hayatını ve anılarını işlediği eserine rüyasıyla ilgili bir sembolü başlık yaparak hayatın ve sanatın bir düş olduğu fikrini hatırlatmaktadır. Hayatını annesinin güzel telkinleri üzerine kuran Cumalı, hayatın her alanında "atını dört nala sürebilme" gücünü annesinden almıştır: "Yaşamım boyunca hayranlıkla tutkuyla bağlıydım hep anneme. Yaşadıkça da hayranlıkla anacak hatırlayacağım. Çok olumlu etkileri katkıları var kişiliğimde." (Cumalı, 1990, s. 189). Anne ile kurulan bu olumlu bağ, dünyaya da şükran duymayı ve hayatı sevmeyi sağlamaktadır: "Şükranın kökeni bebekliğin ilk evrelerinin duygu ve tavırlarında yatar; bu dönemde bebek için ilk nesne annedir. Bu erken bağın daha sonraki bütün sevgi ve aşk ilişkilerinin de temeli olduğunu söylemişim." (Klein, 2014, s. 31). Cumalı'nın annesine olan düşkünlüğü soyadının değişiminde de etkili olmuştur. Kitabının çıkacağı dönemde "Acar" olan babasından gelen soyadını annesinin çiftliğinin adı ile değiştirmiştir. Yazar, belki de farkına varmadan babasına olan mensubiyetini bir kenara bırakarak yaratıcı kimliğini annesine bağlamıştır. Eski kültürlerde "Yeni bir güçle donanan kişiye yeni bir ad verilir." (Berktaş, 2021, s. 60). Cumalı, sanatçı olmaya karar verdikten sonra artık yeni biri, sanatçı insan olmuştur. Adın

kaderle ilişkilendirilen bir kavram olması sebebiyle (Berktaş, 2021, s. 241) Cumalı'nın sanatçılık yolundaki kaderi anneye ait bir mekâna atıfla şekillenmiştir denilebilir. Soyadın babadan alındığı ataerkil kültürlerde her ne kadar isim verme ve söz söyleme gücü erkeğe verilmişse de (Berktaş, 2021, s. 61) Cumalı, söz söyleme gücünü farkında olarak yahut olmayarak annesinin varlığına bağlamış, babasından aldığı soyadını değiştirirken annesini hatırlatan bir mekânı seçmiştir. Böylelikle annesi ve yaratıcılığı arasında örtük bir bağ oluşmuştur:

“Babamın soyadı Acar'dı. Liseyi ve hukuku 'Acar' soyadıyla bitirdim. Yalnız bu soyadla şiir yayınlamadım. Acar diye şair olunur mu?... Soyadımı ilk kitabım çıkacağı zaman, Salah Bırsel ABC'yi kurmuştu orada basılmasına karar verdik. Soyadımı koydum 'Necati Cumalı'. Altı harf, altı harf. 'Cuma' annemden işittiğim bir yer, annelerin çiftliğinin bir köşesi.” (Andaç, 2001, s. 10).

Cumalı, varlığında bu kadar büyük rol oynayan Fitnat Hanım'ı eserlerinden de uzak tutmamış, annesiyle yaşadığı anıları yaratmış olduğu kadın kahramanların varlıklarını şekillendirmede kullanmıştır. Özellikle *Kente İnen Kaplanlar* kitabındaki *Annemin Yüzü* ve *Annem Gibi Kadınlar*, Cumalı'nın gözünden Fitnat Hanım'ın anlatıldığı satırlar olarak değerlendirilebilir.

2. Hikâye Kahramanı Olan Anne ve Özellikleri

Kente İnen Kaplanlar kitabındaki *Annem Gibi Kadınlar* ve *Annemin Yüzü* hikâyeleri, Cumalı'nın birbirinin devamı olarak okunabilecek iki hikâyesidir. Kasabada yaşayan bir ailenin yazları geçtikleri bağ evinde geçirdikleri bir eylül akşamının anlatıldığı *Annemin Yüzü* hikâyesi kahraman anlatıcının İzmir'e yatılı okul için gidecek olması bilgisiyyle sonlanmıştır. *Annem Gibi Kadınlar* hikâyesi ise yatılı okula İzmir'e giden aynı çocuğun küçük yaşlarında başlayan ev ve anne özleminin annesinin ölümüne kadar süren “gördüğü her koyu renk paltolu kadını” annesi zannetme ve heyecana kapılma hâlinin anlatımından oluşur. Anne kavramının önemini vurgulandığı bu iki hikâyede yazar, samimi bir anlatımla anne-çocuk ilişkisini irdelemiş ve kendi hatıralarından da yara rlanarak anne ile kurulan derin zihinsel ve duygusal bağın altını çizmiştir. “... anne çocuğun ilk dünyası, yetişkinin son dünyasıdır.” (Jung, 2012, s. 32). Çocuklukta hayatın nasıl karşılanacağı anne ile öğrenilirken yetişkinlikte zihne yerleşmiş ve kişiliğin üzerinde derin etkileri olan bir imge hâlini alır. Bu iki hikâye, kahraman anlatıcının çocukluğuyla başlayıp ileriki yaşlarına kadar süren annenin gerçek varlığı ve zihinde hatırlanan imgesi üzerinden anlatılan hatıralar zinciri üzerine kurulmuştur. *Annemin Yüzü*, anneyi tasvir edip bir gecelik zaman diliminde yaşanan kısa bir olayı anlatırken *Annem Benzeyen Kadınlar* hikâyesi ortaokul çağlarında yatılı okula giden çocuğun yetişkinlik döneminden annesini kaybedene kadar yaşadıkları üzerine kurulmuştur.

Annenin gençlik, çocuğun ise ilkokul yıllarını anlatan *Annemin Yüzü* hikâyesi, anne ve babanın Tanrı, din ve vicdan konuları üzerine olan tartışması üzerine şekillenmiştir. Baba çocuklara ailesinin yaşadığı göçü anlatırken fırtına kopmuş ve bu olay baba tarafından Tanrı'nın kullarını gözetlemesi ve cezalandırma isteği olarak yorumlanmıştır:

“Tövbe tövbe, çatıyı uçuracak nerdeyse dedi, Tanrı, denizde olanlara, acısın! Yeniden dışarıya kulak verdikten sonra ekledi: Tanrı bu! Kudretinden, kuvvetinden soru sorulmaz!... Varım diyor, ben hepinizin üstünde, yukardayım, diyor. Yukardan hepinizin ne yaptığını görüyorum.” (Cumalı, 1991, s. 131).

Babanın aksine annenin Tanrı inancı kaynağını korkudan değil sevgiden almaktadır. Çocukları korkutmanın yanlış olduğu, güzel şeylerin anlatılması gerektiği ve bu anlatılanların onların ruh hâli üzerindeki etkisi anne tarafından gözlemlenmiş ve annelik içgüdüsüyle ulaşılmış bilgilerdir. Anne tarlada, bahçede çalışan yüksek eğitim görmemiş bir kadın olmasına rağmen hayatı algılayış şekli bakımından oldukça yapıcı tespitlere sahiptir. Eşinin anlattığı cezalandırma ile ilgili bilgiler çocukları korkutmakta, rüyalarına girmektedir. Bilinçdışına işleyen bu korkular onların hemen bütün tavırlarına yansımakta ve anne bu durumun yanlışlığına gözlemleri yoluyla ulaşmaktadır. Kahraman anlatıcı diliyle anlatılan hikâyedeki en önemli karakter olan anne, sezgisel ve zihinsel olarak çocuklarının psikolojik gelişimini destekleyen akıllı bir karakterdir:

“-Senin istediğin ne, dinsiz mi yetişsinler, Allah korkusu nedir bilmesinler mi?

-Allah korkusu başka, Allah sevgisi başka. Daha ne günahları var ki Allah’tan korksunlar? Çocukları korkutma akşam akşam. Sonra rahat uyuyamıyorlar, söyleniyorlar, terliyorlar uykularında...” (Cumalı, 1991, s. 131-132).

İlerleyen satırlarda annenin doğru bildiği fikirlerin arkasında durması ve ısrar etmesi onun cesur ve yanlış bildiği mevzulara karşı direnen yönünü açığa çıkarır. “Eylül ayının fırtınalı oluşu ve bunun dinle ilgisi olmaması” açıklaması doğa ile iç içe yaşayan ve gözlem gücüyle varoluşu kavrayan mantıklı bir karakterin hemen her olayı hurafeleştirilen bakış açısına karşı duruşunu ifade eden satırlardır. Vicdanı rahat olan bu kadın karakter, cesareti, Tanrı sevgisi ve doğayı yorumlayabilme gücüyle evlatlarına nasıl olmaları gerektiği hususunda örnek olmaktadır. Çocuk kahraman bu özelliklere sahip bir annesi olduğu için gururla karışık bir sevgi duygusu ve hayranlıkla onu dinlemektedir:

“-Ne olmuş dinlerine? Ben bildim bileli eylül hep böyle fırtına ile çıkar. Dinle imanla ne ilgisi var fırtınanın?...

-Hadi bırak, söyletme, günaha sokma beni çocukların önünde...

-Söyle ne söyleyeceksen! Benim korkacak hiçbir şeyim yok. Günahım da yok! Ömrümde pişman olduğum tek şey yapmadım. Ben hep sevinç duyarım içimi dinledim mi, korku duymam! Ölümünden, mezardan korkmam...

Sevgiyle anneme bakıyor, dediklerini dinliyordum.” (Cumalı, 1991, s. 132).

Kahraman anlatıcı, ilerleyen satırlarda annesinin hemen tüm olumlu özelliklerini anlatır. Annenin “halk kadını”, “halkın eli öpülesi sayısız çalışkan analarından biri” gibi ibarelerle anlatılışı anlatıcının sadece kendi annesini övmek için bu ifadeleri kullanmadığını, onu insanüstü özelliklerle süslemediğinin altının çizildiği satırlardır. Anne, onurlu, çalışkan ve cömerttir. Bu genç ve hayat dolu kadının beden yapısı ruh hâline uygundur. “Güçlü kuvvetli sağlam yapı”, “iri kemikli hünerli eller” gibi tasvirler bu kadın karakterin heybetli ve dirayetli

yapısına dair bilgiler sunmaktadır. Marksist edebiyat kuramı çerçevesinde bakıldığında hünerli ellere sahip olmak, çalışkanlık, halktan biri olmak ve en önemlisi de aklını kullanabilmek olumlu değerler olarak toplumsal gerçekçi çizgide yazılmış metinlerde sıkça tekrar edilen mevzulardır. Necati Cumalı'nın hayata bakışı göz önüne alındığında çocuk karakterin hatıralarında yer alan anne toplumcu gerçekçi çizginin onayladığı hemen tüm zihinsel, ruhsal ve fiziksel değerlere sahiptir. Anlatıcı, anne karakterinin ruh hâlini fiziksel tasvirler yoluyla da gerçeklik zeminine oturtmuştur. Beden yapısı ve karakter özellikleri arasındaki uyum üzerinden bakıldığında Adler'in cesur insanların beden yapıları üzerine yaptığı tespit ile karakterin tasviri arasındaki uyum dikkat çekicidir: "Cesaretli biri, cesur tutumunu kendi bedeninde açığa vuracaktır. Böyle bir kişinin vücut yapısı değişiktir; kas tonusu daha büyük, kemik yapısı daha güçlüdür (Adler, 2009, s. 46). Cesur insanın kaslı ve kemikli oluşu bilgisi sözünü esirgemeyen, çalışkan ve iradeli anne karakteriyle örtüşmektedir:

"Tam bir halk kadınıydı annem. Güçlü kuvvetli sağlam yapısı, her işe yatkın iri kemikli, hünerli elleriyle halkımızın eli öpülesi sayısız çalışkan analarından biriydi. Bolluk günümüzde de, darlık günümüzde de evin hiçbir işi yoktu ki bir ucundan o tutmuş olmasın." (Cumalı, 1991, s. 132).

Anne karakteri, kahraman anlatıcının üzerinde hem ruhen hem de beden yapısı itibarıyla derin izler bırakmıştır. Kahraman anlatıcı yatılı okula gideceği için özleyeceğini bildiği annesinin yüz hatlarını adeta zihnine kazımaktadır. Kahraman, tüm duyu organlarıyla annesini zihnine hapsedmek, kadının kendisinde bıraktığı aydınlık çağrışımları imgeleştirmek, anıya dönüştürmek istemektedir. "Peki anı ne demektir? Gene Littré sözlüğüne göre ...anı (le souvenir), bir 'izlenim'dir; daha doğrusu, 'bellekte kalan' izlenimdir. İzlenim ise 'dünyadaki nesnelere duyu organları üzerinde bıraktığı etki'dir." (Augé, 2021, s. 17). Erkek çocuk için anne imgesi oldukça önemlidir. Erkek çocuğun bilinç dışında anne simgesel bir karakter olarak var olmakta ve idealize edilmektedir: "Erkek için anne en başından beri son derece simgesel bir karaktere sahiptir, erkeğin anneyi idealize etme eğilimi de bundan kaynaklanıyor olsa gerek." (Jung, 2012, s. 41). Çocuk annesinin yüzünü tüm ayrıntılarıyla anılaştırmak ve böylelikle kendisinde yarattığı olumlu çağrışımları ölümsüzleştirmek çabasıdadır:

"Ucu hafif yukarı kalkık burnuna, çıkık elmacık kemiklerine bakıyordum. Işıklı alnına, ne zaman hatırlasam içleri pırıl pırıl yanan gözlerine, dudaklarının iki ucunda hiç eksilmeyen güldü gelecek çizgilere bakıyordum. Kısa bir an gözlerimi kapıyor, kafamda olduğu gibi görmeye çalışıyordum yüzünü... Sonra açıyor, bir yanlım var mı gibi bir daha bakıyordum. Öylesine güzel aydınlıktı ki... İki gün sonra İzmir'e yatılı okula gidecektim. İstiyordum ki, o güzel yüz, o cesur, sevgili yüz, hiç ama hiç unutmayacağım gibi, bütün çizgileri, bütün ışığıyla belleğimde kazılı kalsın. (Cumalı, 1991, s. 133).

Annem Gibi Kadınlar hikâyesi Necati Cumalı'nın hayatından önemli izler taşıyan bir metindir. *Annemin Yüzü* hikâyesinde başkahraman olarak çizilen anne, bu hikâyede de kahraman anlatıcının merkeze aldığı hikâye kahramanıdır. "... gördüklerini ve yaşadıklarını yazı uğraşının temel nesnesi hâline getiren Necati Cumalı, köy ve kasaba hayatından önemli

ölçüde beslen”mektedir. (Karadeniz, 2021, s. 108). Hikâyenin ilk satırları annenin içerisinde bulunduğu sosyal sınıf ve bu sınıfın kadın bedeni üzerindeki yansıması şeklindedir. “Küçük bir toprak sahibinin karısı”, “kasabalı”, “orta halli kadın” olmak zihinde bir kadın tipini canlandırmakta ve yazar bu kadın tipini her gördüğünde belleğinde kendi annesi ile örtüşen bu imge sebebiyle heyecanlanmaktadır. Tiyatro oyunları da yazan Cumalı, tip yaratma ve seyircinin gözünde bu tipi canlandırma merakını hikâyeye de yansıtmıştır. Hikâye metninin giriş cümleleriyle okurun zihninde belli bir sosyal tabakaya mensup, koyu renk palto giyen, koyu renk eşarp takan, saçlarını sıkma baş bağlayan kahramanını sahneye oturtmakta, bu tasvirlerle birlikte okuyucunun zihin dünyasında bir sahne yaratmaktadır. Benzerlikler üzerinden tanımlama yapmaya uygun olan zihin annenin kıyafetlerine benzeyen kıyafetlerle karşılaşınca hızlı bir duygusal sürece girmekte ve anne hemen akla gelmektedir. Platon, parçayı görünce bütünü anımsamayı âşıklar üzerinden şöyle değerlendirmiştir: “*O hâlde âşıklar bir lirayı, bir elbiseyi veya sevgililerinin kullanmaya alışmış oldukları başka bir şeyi gördükleri zaman, onlarda neler olup bittiğini biliyor musun? Bu lirayı tanıyınca, liranın sahibi olan çocuğun hayali de zihinde canlanır, işte bu bir anımsamadır.*” (Platon, 2008, s. 87). Anne-oğul arasındaki derin bağ göz önüne alınınca, benzer elbiseleri görünce çocuğun annesini anımsaması hadisesinin bilinçdışı Ödipal süreçle olan bağı anlaşılabilir:

“Annem küçük bir toprak sahibi karısıydı, kasabalıydı. Kendi ayarı, orta halli kadınlar gibi giyinirdi. Görünüşünde kendi dengi olan kadınlardan ayrılan bir yanı yoktu. Gençliğinde, düz koyu kahverengi ya da siyah yünlü kumaşlardan paltolar giyer, koyu renkli ipekliden düz bir eşarpla saçlarını sıkma baş bağlardı. Daha çok küçükken evimizin yakınlarında akranlarımla oynarken, sokağın bir ucundan gördüğüm sıkma başlı, koyu kahverengi mantolu kadınları birden annem sanırdım. Yüreğim hızla vurmaya başlardı.” (Cumalı, 1991, s. 147).

Necati Cumalı, bu iki hikâyesinde annesinden esinlenerek yarattığı anne karakterinin anlatıcının zihninde hatıralarla karışık bir imgeye dönüşme macerasını sunmuştur. Küçük yaşlarda iken anne ile daha yakın temas içinde olan çocuk, ilerleyen yaşlarda hayat şartlarının zorlaması sebebiyle ayrıldığı annesini zihninde bir imge olarak yaşatmaya başlamıştır.

3. Gerçekten Hikâyeye: Yazarın Zihnindeki Anne İmgesi

Dokuz hikâye kitabı kaleme alan Cumalı, çok farklı karakterler yaratmış, toplumsal konuların yanı sıra bireysel mevzulara da sıklıkla değinmiştir. Cumalı hikâyelerinde “özgünlüğe” (Ertop,1996, s. 60) kıymet verir. Özgünlüğü sağlarken kendi hayatından sıklıkla beslenir. Cumalı’nın eserleri yaratırken çevresinde bulunan, tanıdığı kişileri anlattığı bilinmektedir. “İyi tanıdığım, yakından tanıdığım insanları yazmak bilhassa seçtiğim bir hareket tarzıdır. Çok defa bir hikâyem değişik olayların benzer taraflarının, anlattığım kişilerin çoğu da yakından tanıdığım kişilerin yeteri kadar benzer taraflarının birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.” (Baydar, 2015, s. 94). Sanatçının anılarının en duygusal taraflarını yüklediği karakterlerinin başında *Annemin Yüzü ve Annem Gibi Kadınlar* hikâyelerine başkahramanlık yapan anne karakteri gelmektedir. Cumalı’nın annesiyle ilgili anılarını anlattığı metinlere ve röportajlara bakıldığında bu iki hikâyedeki anne karakteri ile

yazarın annesi arasında dikkat çekici benzerliklerin olduğu görülmektedir.

Annem Gibi Kadınlar, *Annemin Yüzü* hikâyesinin devamı şeklindedir. *Annemin Yüzü*'nde "İki gün sonra İzmir'e yatılı okula gidecektim." (Cumalı, 1991, s. 133) bilgisini okurla paylaşan kahraman anlatıcının *Annem Gibi Kadınlar*'da bu bilgiyi tekrarladığı ve büyük şehirde yaşadığı özlemi anlattığı görülmektedir. Küçük kasabada iken sokakta oynadığı esnada karşılaştığı annesi gibi kadınları görünce heyecanlanan küçük çocuk, evden ayrılıp İzmir gibi büyük bir şehre taşındığında yine büyük bir özlemle belleğinde annesinin yansımalarıyla örtüşen her kadın için aynı heyecanı duymaktadır. Bu heyecan evden dışarı çıkılan her mekânda kendisini göstermekte, evin dışında kendisini tam olarak güvende hissetmeyen çocuğun anne imgesini hatırlayınca hayata bağlanması ve bir sığınak mekân, "hafızanın yaşayan kalbi." (Nora, 2022, s. 44) olarak isimlendirilebilecek olan evin/yuvanın konforuna dönmesini sağlamaktadır. Annenin/anneye benzeyen kadınların bedeni ev imgesiyle aynı sıcaklığı hatırlatması bakımından derin gönderimler taşımaktadır. Hikâyede anlatıcı konumundaki çocuk gibi Cumalı da ortaokuldan sonra İzmir Atatürk Lisesi'nde yatılı okumuştur (Baydar, 2015, s. 91). Yazarın hayat hikâyesi ile *Annem Gibi Kadınlar* hikâyesi bu ayrıntılarda kesişmektedir:

"Evin büyük çocuğu bendim. Evden ilk ayrılan da ben oldum. Kasabamızda ilkokuldan ötesi yoktu. On bir yaşında kırk kilometre uzaktaki İzmir'e okumaya gittim. İzmir zengin bir kentti. Kadınları şıktı, güzeldi. Dünyanın bütün zengin kentlerindeki şık güzel kadınlar gibi giyinirlerdi. Ama okula gidip gelirken, sokaklarda, geçen tramvaylarda aralarında, annem gibi sıkma başlı, düz renk mantolu kadınlar da görüyor, elimde olmadan heyecanlanıyordum." (Cumalı, 1991, s. 147).

Bu özlemler bekleyiş ve her anneye benzeyen kadını anne zannediş kahramanın lisenin ardından üniversiteye gidişinde ve askerlik zamanında da devam etmiştir. "Bu yanılmaları, duygulanmaları, üniversiteyi okuduğum yıllarda İstanbul'da, Ankara'da sürdü gitti. Bütün kentlerde annem gibi gösterişsiz giyinişli anneler vardı. Karşıdan onları görünce annemi anardım." (Cumalı, 1991, s. 148). Seneler hızla geçmekte ve annenin bırakıldığı baba evinde de çocuğun hayatında da değişiklikler olmaktadır. Artık çocuk Ankara'da işe girmiş, annesini görmek için ipe çektiği tatillerden mahrum kalmıştır. Yıllar geçmiş bütün kardeşler farklı illere dağılmıştır:

"Ardından kız kardeşlerim birer birer evlendiler. En küçüğümüz yetişti. Her birimiz ayrı evler açtık, İstanbul'un birbirinden uzak semtlerine, Ankara'ya, Trabzon'a, Van'a dağıldık. Bizim ardımızdan annemle babamın göçebelik günleri başladı. Kasabadaki evimizi yılda bir ay kapatırlar, bizleri dolanmaya çıkarlardı. Üç gün birimizde, beş gün birimizde kalır, ardından kasabaya dönerlerdi." (Cumalı, 1991, s. 148).

Babanın ölümünün ardından anne evini kapatmış çocuklarıyla birlikte yaşamaya başlamıştır. Yaşlanmış olan anneyi çocuklar evlerinde ağırlamakta, yılların izleri annenin ruhunda olduğu kadar bedeninde de değişimler yaratmaktadır:

"En son annem ayrıldı evimizden. Babamın ölümünden sonra, o kadar uzaklarda yalnız kalmazdı. O da yaşlanmıştı artık. Kardeşlerim çoluk çocuğa karışmışlardı. Torunlarını dolaşıyordu, ikişer üçer ay kalarak her birinin evinde. Saçları bütünüyle ağarmıştı.

Seyrekleşmişti de. Çenesinin altından bağlıyordu eşarbını. Toplamış, durgun yaşamaktan bacakları kalınlaşmıştı. Yine koyu renk paltolar, pardösüler giyerdi.” (Cumalı, 1991, s. 148-149).

Tüm bu ayrıntılar Cumalı'nın anı kitabında kendi annesiyle ilgili yazdığı anılara birebir uymaktadır. *Yeşil Bir At Sirtında* adlı eserde Cumalı, annesini kendi evinden uzaklaştırmanın pişmanlığıyla şu satırları kaleme almıştır:

“Babam 2 Kasım 1965'te öldü. O günden sonra annemi Urla'da yalnız bırakmak istemedik. Urla'daki ev kapandı. Annem İstanbul ile Ankara'ya yerleşen altı çocuğunun evleri arasında konuk yaşadı. En uzun olarak çocuklu kardeşlerimin evlerinde kaldı. Torunlarının yetişmesine yardımcı oldu... Annemi Urla'dan ayırmakla iyi etmediğimizi sonra sonra anladım. Ölünceye kadar Urla'da bıraktığı evinin, komşularının özlemine çekti.” (Cumalı, 1990, s.186).

Hikâyenin hemen her ayrıntısı Cumalı'nın annesi ile ilgili anıları içermektedir. Cumalı'nın ortanca kız kardeşi Müfide Çalık'ın oğlu Osman, Cumalı'nın annesi ile parktan dönmektedir. Bu sahneyi gören Cumalı, bu anıyı zihnine kazımış, yeğeni Osman ile kendi çocukluğunu hatırlamış, annesi ile geçirdiği çocukluk günlerini tüm duyularıyla hissetmiştir.

“Ortanca kızkardeşim Müfide Çalık, Ihlamur parkının üstündeki yokuşta oturur. Yeğenim Osman Çalık henüz beş altı yaşındayken, Ihlamur Parkından ağır ağır dönerlerken görmüştüm ikisini. Yokuşun başında durdum bekledim. Gelen sanki Osman değil bendim annemin yanındaki. Birlikte geçen öyle tatlı günlerimiz vardı bizim de. Çocukluk yıllarımda ağır ev işlerinden annemin beni parklara bahçelere götüreceği vakti olmasa da, bir köşede arkadaşlık edecek dakikalar bulurduk.” (Cumalı, 1990, s. 187).

Annem Gibi Kadınlar'da da bu sahne kahraman anlatıcı tarafından okura şu cümlelerle sunulmaktadır: “Ne kadar çok kadın vardı anneme benzeyen bu dönemde de. İstanbul'da, Ankara'da, önünden geçtiğim bir evin penceresi önünde, ak saçlarıyla oturur, sokağı seyrederdilerdi. Ellerinden tuttukları torunlarıyla çocuk bahçelerine, sinemalara giderken görürdüm arkalarından...” (Cumalı, 1991, s. 149). Cumalı, bu hikâyeyi annesi ile ilgili olarak zihninde kalan anı kırıntılarından, hislerden ve sanılardan oluşturmuştur, denilebilir.

Hikâyede Cumalı'nın annesinden acı izler taşıyan son anı anne karakterinin ölümü ile ilgili kısımdır. Cumalı, annesinin ölümünü ve bu sırada yaşadıklarını bu hikâyeye dâhil etmiştir. Cumalı, Eskişehir'deki bir kongrede bildirisini sunduktan sonra annesinin hastalık haberini almış ve apar topar İstanbul'a dönmüştür. Cumalı, annesinin ölümünü günlüğüne şöyle kaydetmektedir:

“Odasına girdiğimde annem son bir gayretle beni bekliyor gibiydi. Göz göze geldik. Hafif bir gülümser gibi oldu. Her zaman ışıklı, gülen gözleri aydınlandı. Yaklaştım, eğilip kucakladım, öptüm. Dudaklarının hafif kımlıtsını yanağımın üstünde duydum. Hafif, çok hafif bir öpüş. Sönen, kısılan bir yaşamın son belirtisi... Doğrulduğumda gözleri donuklaştı. Komaya girmişti.” (Cumalı, 1990, s. 188- 189).

Hikâye kahramanı da annesinin ölümünü aynı şekilde anlatmakta böylelikle yazar ve

anlatıcı iç içe geçmektedir. Cumalı gibi hikâye kahramanı da annesinin hastalığını şehir dışında bulunduğu bir esnada gelen bir telefon aracılığıyla öğrenmiş ve annesine son saatlerine yetişebilmiştir. Anne ile son karşılaşma ve anneye veda etme hikâye kahramanının annesine rastlama ümidini elinden almıştır. “Ebediyen kaybedilen sevgi nesnesinin içselleştirilmesi hareketinin sonunda kayıpla uzlaşma vardır ve bu da yas çalışmasıdır.” (Ricoeur, 2020, s. 401). Anneyi toprağa verme ve kahramanın ölümle yüzleşmesi kimsenin kendi annesi gibi olamayacağı fikrini ve duygusunu da beraberinde getirmiştir.

“Bir başka kentteydim. Telefona çağırdılar kaldığım otelde. Hastaneye kaldırılmıştı. Bir iç kanama ile. Başucuna yetiştiğim zaman kendinde değildi. Sesimi duydu. Gözlerini güçlükle açtı. Bakışları kısa bir an yüzümde kaldı. İki gün sonra toprağa verdik. O gün bugün yanılmalarım sona erdi. Annem gibi, ömrünü evine, çocuklarına, kocasına vermiş, gösterişsiz yaşamış, dingin bakışlı analar görüyorum pencere önlerinde, sokaklarda. Anneme benzerlikleriyle ayırıyorum onları. Ama hiç birini annem sanmıyorum artık, annemle karıştırmıyorum.” (Cumalı, 1991, s. 149).

Gerçek ve kurmacanın iç içe geçtiği, hatıraların malzeme yapıldığı bu iki hikâyenin ana kahramanı olan anne, Cumalı'nın annesi Fıtnat Hanım'ın hayatından esinlenerek yaratılmıştır. Annemin Yüzü anneden ilk ayrılışı ve annenin çocuğun zihninde bıraktığı güçlü, aydınlık duruşu; Annem Gibi Kadınlar ise yuvadan ayrılan çocuğun annesine benzeyen her kadında anne imgesini anımsadığını anlatmaktadır. Cumalı, yatılı okula gidiş yıllarından başlayarak annesinin ölümüne kadar geçen süreyi bu hikâyelere aktarmış, yaşadığı anne özlemini, zihnindeki anne imgesini ve anneden fiziksel olarak ebediyen ayrılışın yaşattığı derin özlemi kurguyla iç içe geçirerek sunmuştur.

Sonuç

Cumhuriyet Dönemi yazar ve şairlerinden olan biri Necati Cumalı, eserlerinde anılarına yer vermiştir. Florina'da doğan Cumalı'nın ailesi ile birlikte Florina'dan taşınarak İzmir'e yerleşen dedesi, mübadele yıllarında yaşananlar, babası Mustafa Bey ve annesi Fıtnat Hanım'la birlikte geçirilen vakitler yazarın yaratıcılığına yön veren, eserlerine konu edindiği kişiler ve olaylardır. İnsanın beş duyu organıyla hayatı algılaması ve bu algıların etkilerinin kişinin zihninde yer ederek sonraki zamanlara aktarılması ile birlikte oluşan anılar, Cumalı'nın özellikle bazı hikâyelerinde tüm canlılığıyla yer almaktadır.

Yazarın özellikle *Kente İnen Kaplanlar* adlı hikâye kitabındaki *Annemin Yüzü* ve *Annem Gibi Kadınlar* adındaki iki hikâye Cumalı'nın annesi Fıtnat Hanım'dan oldukça derin izler taşımaktadır. İnsanın kişiliğinin ve yaratıcılığının şekillenmesinde çok büyük rolü olan annenin yazarın zihninde kalan ayrıntıları ile anlatılışı, ortaokul çağlarından başlayarak sırasıyla lise, üniversite, askerlik, iş bulma ve evlilik süreçlerinden geçen çocuğun annesi ile kurduğu özleme ve hayranlığa dayalı gerçek ve imgesel ilişkinin aktarılışı bu iki hikâyeyi oldukça derin bir yapıya sürüklemiştir. *Annemin Yüzü* hikâyesinde ismi verilmeyen bir çocuğun gözünden bir akşam vakti gerçekleşen olaylar anlatılırken *Annem Gibi Kadınlar* hikayesi daha geniş biz zaman dilimine yayılarak yine aynı çocuğun annesinin ölümüne

kadar olan sürede yaşadığı önemli kırılmalar ve bu olayları yaşarken annesinin kendisi üzerinde bıraktığı hisler aktarılmıştır. Hikâyelerin birinci tekil şahıs diliyle anlatılması Cumalı'nın anılarıyla hikâye karakterlerinin iç içe geçmesine yol açmış yazarın da belirttiği gibi anıların hikâyeleştirildiği metinler okuyucuyla buluşmuştur.

Cumalı bu hikâyeleri kaleme alırken başkahraman olarak anlattığı anne karakterini sıcak çağrışımlarla çizmiştir. Işık, samimiyet, çalışkanlık, dürüstlük ve sıcaklık anneye atfedilen en önemli değerlerdir. Çocuğa sığınak olan yuva kavramı anne ile iç içe geçmiştir. Öne çıkan duygular ise özlem, şefkat ve güvendir.

Çalışmada Cumalı'nın birbirinin devamı olarak okunabilecek *Annemin Yüzü ve Annem Gibi Kadınlar* adlı iki hikâyesi anne karakteri üzerinden incelenmiştir. Cumalı'nın annesi Fıtnat Hanım'ın gerek yazar gerek ismi geçen hikâyeler üzerindeki etkisi büyüktür.

Kaynaklar | References

- Adler, A. (2009). *Yaşamın anlam ve amacı*. (Çev. Kamuran Şipal). Say Yayınları.
- Andaç, F. (2001). Necati Cumalı ile günışığında konuşmalar. *Agora Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*, Şubat 2001, 6-10.
- Baydar, M. (2015). *Edebiyatçılarımız ne diyor?*. İletişim Yayınları.
- Berktaş, F. (2021). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın*. Metis Yayınları.
- Changeux, J. Ricoeur, P. (2009). *Neden nasıl düşünürüz? Etik, insan doğası ve beyin üzerine bir tartışma*. Metis Yayınları.
- Cumalı, N. (1990). *Yeşil bir at sırtında*. Can Yayınları.
- Cumalı, N. (1991). *Yalnız kadın/ Kente inen kaplanlar*. İnkılâp Yayınları.
- Dağcı, C. (2006). *Anneme mektuplar*. Ötüken Yayınları.
- Ertop, K. (1996), Necati Cumalı öykücülüğünü anlatıyor. *Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı'ya Selam Seçkisi* içinde. Hacettepe Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Topluluğu.
- Evis, A. (2021). Postmodern anlatının kıyasında bir metin 'Leningrad Rüyası', S. Taş, F. Atlı (Ed.) *Doğumunun 100. Yılında Necati Cumalı* içinde, (s. 59-79). Sonçağ Yayınları.
- Freud, S. (1997). *Psikanalize yeni giriş dersleri*. (Çev. Selçuk Budak). Öteki Yayınevi,
- Freud, S. (2014). *Sanat ve sanatçılar üzerine*. (Çev. Kâmuran Şipal). YKY.
- Jung, C. G. (2012). *Dört arketip*. (Çev. Zehra Aksu Yilmazer). Metis Yayınları.
- Karadeniz, M. (2021). Necati Cumalı şiirinde taşra, S. Taş, F. Atlı (Ed.) *Doğumunun 100. Yılında Necati Cumalı* içinde, (s. 99-140). Sonçağ Yayınları.
- Klein, M. (2014). *Haset ve şükran*. (Çev. O. Koçak-Y. Erten). Metis Yayınları.
- Marc, A. (2021). *Unutma biçimleri*. (Çev. M. Sert). YKY.
- Nora, P. (2022). *Hafıza mekânları*. (Çev. M. E. Özcan). Doğu Batı Yayınları.
- Platon. (2008). *Toplu diyaloglar*. Yargı Yayınevi.
- Ricoeur, P. (2020). *Hafıza, tarih, unutuş*. (Çev. M. E. Özcan). Metis Yayınları.
- Sarlo, B. (2002). *Geçmiş zaman bellek kültürü ve özneye dönüş üzerine bir tartışma*. (Çev. P. B. Charum, D. Ekinci). Metis Yayınları.
- Tarhan, A. H. (2013). *Bütün şiirleri* (Haz. İ. Enginün). Dergâh Yayınları.
- Taş, S. (2001). *Necati Cumalı ve oyunları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Taş, S. (2011). *Necati Cumalı ve şiiri*. MEB Yayınları.
- Traverso, E. (2023). *Geçmiş kullanma kılavuzu tarih, bellek, politika*. (Çev. Işık Ergüden). İletişim.